

**Інструктивно-методичні матеріали
щодо викладання
історії та правознавства
у 11 класах
закладів загальної середньої освіти
Тернопільської області
в 2019/2020 навчальному році**

*На основі методичних рекомендацій
підготовлених Міністерством освіти і науки України
спільно з Національною академією педагогічних наук України
та Інститутом модернізації змісту освіти
(лист МОН України від 01.07.2019 №1/11-5966)*

ІСТОРІЯ

Історія України (11 кл), всесвітня історія (11 кл),
інтегрований курс «Історія: Україна і світ» (11 кл)

Навчальні програми:

У 2019/2020 навчальному році для викладання історії в 11 класах закладів загальної середньої освіти чинними є такі навчальні програми:

«Історія України. Всесвітня історія. 10–11 класи», затверджені наказом МОН України від 21.02.2019 №236.

Навчальні програми розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України за покликанням : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-vnesennya-zmin-donavchalnih-program-z-istoriyi-ukrayini-dlya-5-9-ta-10-11-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>, а також видані окремими брошурами та опубліковані у фахових виданнях.

Підручники та посібники:

Під час навчання учитель має використовувати підручники та посібники схвалені для використання в освітньому процесі Міністерством освіти і науки України. Переліки навчальних програм, підручників і посібників рекомендованих для використання в освітньому процесі у 2019/2020 навчальному році розміщені на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України (*лист МОН від 10.06.2019 № 1/9-365 «Про переліки навчальної літератури, рекомендованої Міністерством освіти і науки України для використання у закладах освіти у 2019/2020 навчальному році»*) за покликанням : <https://docs.google.com/spreadsheets/d/16NyRYEKgeQ4T5BE68Las2gn0q2MPyIWSWx-Vdw-zmA/edit?ts=5a364195#gid=337295027>.

Електронні версії підручників з історії України, всесвітньої історії та інтегрованого курсу «Історія: Україна і світ» розміщені у вільному доступі на офіційному веб-сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» відповідно за покликаннями :

<https://lib.imzo.gov.ua/handle/123456789/1411/browse?type=title>

<https://lib.imzo.gov.ua/handle/123456789/1412/browse?type=title>

<https://lib.imzo.gov.ua/handle/123456789/1413/browse?type=title>

Для учнів 11 класів Міністерством освіти і науки України рекомендовані для вивчення інтегрований курс «Історія: Україна і світ» або два окремі курси «Історія України» та «Всесвітня історія».

Для підвищення результативності навчання учитель може синхронізувати вивчення історії України та всесвітньої історії в тих класах, де всесвітня історія та історія України вивчаються паралельно, як окремі навчальні предмети. Рекомендовану послідовність синхронізованого вивчення історії України та всесвітньої історії в 11 класі за розділами наведено у навчальних програмах. Проте

вчитель може організувати вивчення учнями програмного матеріалу зазначених курсів як послідовно, так і паралельно.

В 11 класі висвітлюється історія періоду від завершення Другої світової війни до сучасності. Увага зосереджена на післявоєнному врегулюванні (особливо на його українському вимірі), пошуках державами й народами нових моделей розвитку, українському національно-визвольному русі (передусім діяльності в русі опору української інтелігенції), формуванні постіндустрального суспільства, революційних змінах у Європі на зламі 1980–1990-х років та проголошенні незалежності України, становищі України в сучасному світі.

Під час вивчення учнями 11 класу розділу 6 «Творення нової України» рекомендуємо використовувати інформаційно-довідкові матеріали щодо хронології подій 2014–2019 років, що відбувалися в Автономній Республіці Крим та під час проведення антитерористичної операції / операції Об'єднаних сил на Сході України. Названі матеріали були підготовлені Науково-дослідним центром воєнної історії Національного університету оборони України ім. І. Черняхівського (автори: В.М. Грицюк, О.О. Пашкова, О.І. Покотило, С.П. Сегеда, О.Л. Скрябін) та розміщено на сайті Міністерства освіти і науки України у рубриці «Методичні рекомендації». Також Міністерством освіти і науки України схвалені для використання в освітньому процесі інформаційні матеріали до 5-річчя звільнення від російської окупації міст східної України «Вертаємо своє», розроблені Українським інститутом національної пам'яті.

У 2019–2020 н.р. частина учнів/учениць 11 класів другий рік продовжуватиме навчатися за програмою інтегрованого курсу «Історія: Україна і світ». Курс спрямований на формування розуміння і вмінь інтерпретувати історію України як частину світового культурного, економічного, соціального та політичного простору, пояснювати взаємодію української та світової історії, навчити учнів/учениць виокремлювати й аналізувати історичні виклики, з якими стикалися держави, народи-нації й люди впродовж ХХ і на початку ХХІ ст. Загалом курс спрямовано на реалізацію засад компетентісно орієнтованого навчання історії, зокрема розвитку критичного мислення і творчих здібностей.

У роботі над курсом потрібно: а) не втрачати з поля зору такі засади, як громадянська спрямованість, людиноцентризм, україноцентризм, націєтворення, європейськість; б) підпорядковувати навчальні завдання актуалізації змістових ліній, які формують ціннісні та світоглядні орієнтації учнівства (як-от, інформаційне середовище, екологічна безпека та сталий розвиток, громадянська відповідальність, підприємливість та фінансова грамотність, здоров'я та безпека, цінності й моральність, культурна самосвідомість, підприємливість та фінансова грамотність); в) проблематику історії України (а вона повинна становити дві третини змістового наповнення)

не тільки включати у світовий, насамперед європейський історичний контекст, а й показувати, як вона цей контекст творила і творить.

Доцільними є вступні заняття, які мають бути як на початку вивчення курсу, так і перед окремими розділами. Такі заняття допоможуть сформувати в учнів/учениць початкові уявлення про ключові явища і процеси історичного періоду, дадуть змогу розпізнати головні тенденції розвитку українського та інших суспільств у той час. Важливо, щоби всі учасники/учасниці освітнього процесу були зорієнтовані на результативну діяльність, зокрема дослідницько-пошукову і творчу роботу. У програмі курсу до кожної теми подано орієнтовну тематику практичних занять, навчальних проектів і/або есе. Вони мають на меті спонукати школярів/школярок до занять історичною біографістикою, творити портрети історичних особистостей, підтримувати інтерес до родинних історій, формувати вміння шукати інформацію і працювати в групах. Проекти й есе можуть виконуватися за вибором як учителя, так і учнів, як у класі, так і вдома, але з обговоренням результатів на уроці.

Учитель/вчителька може вибудувати власний алгоритм роботи з учнями/ученицями, зокрема акцентувати на певних навчальних цілях, змістових елементах, розширювати коло історичних діячів/діячок, змінювати послідовність вивчення матеріалу в межах розділів, додавати матеріал з історії рідного краю, доповнювати тематику практичних занять, творчих робіт тощо. Для практичного заняття, проекту, есе учитель/вчителька може обрати іншу тему, розробити пізнавальні завдання, що ґрунтуються на самостійно підібраній джерельній базі. Пропоновані учням/ученицям завдання мають бути аналітичними, зорієнтованими на очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності, сприяти освоєнню учнями/ученицями ключових компетентностей, формувати розуміння зв'язку між минулим і сучасністю.

У програмі інтегрованого курсу немає розподілу навчальних годин за розділами. У межах загальної річної кількості годин учитель/вчителька самостійно визначає час для роботи над кожним розділом програми, дбаючи при тому про досягнення учнями/ученицями повноти завдань, що визначені як очікувані результати учіння. Слід врахувати, що програма курсу спрямована на те, щоби учні/учениці могли досягати навчальних цілей на основі опрацювання менших обсягів інформації (за рахунок внутрішньої й зовнішньої інтеграції).

З метою набуття школярами історичної та інших компетентностей, відповідно до державних вимог до освітньої підготовки учнів, окремою структурною складовою програми є практичні заняття. Під час практичного заняття вчитель виступає як консультант у процесі самостійної роботи учнів, надаючи їм необхідну допомогу відповідно до віку та пізнавальних можливостей. Питання порядку проведення практичних занять та оцінювання їхніх результатів залишається у компетенції вчителя.

ПРАВОЗНАВСТВО

Правознавство (11 кл)

Навчальна програма:

У 2019/2020 навчальному році для викладання правознавства в 11 класах закладів загальної середньої освіти чинною є навчальна програма «Правознавство. 10-11 (профільний рівень)», затверджена наказом МОН України від 23.10.2017 №1407.

Навчальна програма розміщена на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України.

Підручники та посібники:

Під час навчання учитель має використовувати підручники та посібники схвалені для використання в освітньому процесі Міністерством освіти і науки України. Переліки навчальних програм, підручників і посібників рекомендованих для використання в освітньому процесі у 2019/2020 навчальному році розміщені на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України (*лист МОН від 10.06.2019 № 1/9-365 «Про переліки навчальної літератури, рекомендованої Міністерством освіти і науки України для використання у закладах освіти у 2019/2020 навчальному році»*) за покликанням : <https://docs.google.com/spreadsheets/d/16NyRYEKgeQ4T5BE68La-s2gn0q2MPyIWSWx-Vdw-zmA/edit?ts=5a364195#gid=337295027>.

Електронні версії підручників з правознавства для 11 класу розміщені у вільному доступі на офіційному веб-сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» за покликанням :

<https://lib.imzo.gov.ua/handle/123456789/1414/browse?type=title>

Навчальні програми з правознавства спрямовані на отримання знань, навичок, ставлень і ціннісних орієнтацій, необхідних людині для ефективного соціального функціонування, реалізації її життєвих цілей і завдань, забезпечення умов для формування елементів правової культури, правових орієнтирів та правомірної поведінки учнів.

Під час вивчення правознавства вчителів особливу увагу варто приділити правам людини як наскрізному компоненту усіх навчальних дисциплін.

При вивченні тем, присвячених законодавчому процесу, та при аналізі поточних змін у національному законодавстві, необхідно додатково керуватися положеннями Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення офіційної публікації законів України та інших нормативно-правових актів» від 02.10.2018 р. №2578-VIII, в якому передбачено крім офіційного опублікування законів, постанов Верховної Ради України можливість їх доведення до відома населення шляхом оприлюднення на офіційному веб-сайті Верховної Ради (www.rada.gov.ua). Такі ж правила

поширено і на оприлюднення постанов Кабінету Міністрів України (www.kmu.gov.ua).

З 01.01.2020 року набере чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 р. №2617-VIII, яким передбачена зміна цілої низки положень Кримінального кодексу України щодо використання категорії «кримінальне правопорушення», запровадження класифікації кримінальних правопорушень, визначення поняття «кримінальний проступок». Окремо запроваджується дізнання як форма досудового розслідування кримінальних проступків у кримінальному процесі.

З метою посилення гарантій захисту прав учасників освітнього процесу та ефективної правової роботи у закладах загальної середньої освіти корисним буде використання Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18.12.2018 р. №2657-VIII.

Під час проведення Всеукраїнської учнівської олімпіади з правознавства у 2018/2019 навчальному році, завдання першого дня включали тести із одиничним варіантом відповідей, де учні мали дати точну відповідь на запитання, а завдання другого дня олімпіади мали практичний характер, включали юридичні задачі із конституційного, цивільного, адміністративного, сімейного, трудового, фінансового та кримінального права, де учні мали змогу вирішити ситуації по суті, дати розгорнуті відповіді та коментарі.

Варто відзначити, що окрім завдань на відтворювальне мислення, обов'язковими були питання, які передбачали вміння аналізувати, співставляти та узагальнювати юридичні факти, визначати класифікуючі ознаки, давати правову оцінку ситуаціям, розв'язувати ситуації по змісту тощо. Достатньо високий є рівень знань учнів з цивільного та кримінального права. У той же час, спостерігаються певні проблеми із застосуванням норм адміністративного та сімейного законодавства.